

אתה חונן – ברכת הדעת

(יג) וגם אֲשֶׁר לֹא שִׁאלָתְךָ נִתְּתִי לְךָ גַם עֲשֶׂה
גַם כְּבוֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְמוֹד אִישׁ בְּפִלְכִים
כָּל יְמֵיךָ:

מִן הַרְבֵּי קוֹק (עולת ראייה, עמ' רעג):

אמר ר' אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת
ברכה של חול" (ברכות ל"ג). גדר
הדעה הוא להשתמש בכל דבר, גם
השפל שבתשמישים, לתכלית המעלה.
והנה בשעה שהאדם עוסק בענייני
מעלות וקדושה, אפילו לא תהיה דעתו
גדולה, נקל הוא שיעשה הדברים
לתכלית השלמות. אבל כשעוסק בענייני
חול צריך דעה הגונה לשעבדם לתכלית
המעולה...

ב"ח (קט"ו, א):

דאינו בלשון שאלה כשאר הברכות שאחריה: 'השיבנו',
'סלח לנו', 'ראה בעניינינו', 'רפאנו' וכן כולן, אלא מתחיל
בלשון שבח 'אתה חונן לאדם דעת' כמו 'אתה קדוש' וכו'.
בעל כרחך דטעמו לקשר בקשתו ושאלתו 'חננו מאתך
דעה ובינה והשכל' לברכת קדושה, וטעמו לומר כיון
ד'אתה קדוש ושם קדוש' וכו' בכלל זה שאתה חונן
לאדם דעת וכו'... דבינה נמשכת מקדושתו יתברך.

שמות ל"א, ג:

ג) וְאִמְלֵא אֶתֹו רִוַח אֱלֹהִים בְּחֻמָּה
וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה:

רש"י שם:

בחכמה – מה שאדם שומע מאחרים
ולמד:
ובתבונה – מבין דבר מלבו, מתוך
דברים שלמד:
ובדעת – רוח הקדש:

ברכות לג.

אמר רב אמי: גדולה דעה שנתנה
בתחלת ברכה של חול.

ירושלמי (ברכות פ"ה ה"ב):

"אם אין דעת – הברלה מניין?"

בראשית, ב', ט

וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל עֵץ נֶחְמָד
לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמֵאֲכָל, וְעַץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ
הָעֵץ, וְעַץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע

בראשית ג', ה:

כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְּיֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ
וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם, וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב
וְרַע

רמב"ן בראשית פרק ב פסוק ט

ועץ הדעת טוב ורע - ...והיפה בעיני, כי האדם היה עושה בטבעו מה
שראוי לעשות כפי התולדת, כאשר יעשו השמים וכל צבאם, פועלי
אמת שפועלתם אמת ולא ישנו את תפקידם... ולכן נקרא "עץ הדעת
טוב ורע", כי "הדעת" יאמר בלשוננו על הרצון... והנה אחרי אכלו מן
העץ היתה בידו הבחירה, וברצונו להרע או להטיב בין לו בין
לאחרים, וזו מדה אלהית מצד אחד, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר
ותאוה.

מלכ"א, ג':

(ה) בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה' אֵל שְׁלֹמֹה בְּחֻלּוֹם
הַלְיָלָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׂאֵל מָה אָתָּן לְךָ...
(ט) וְנִתְּתָ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לְשִׁפְטֵי אֵת
עַמְּךָ לְהַבִּין בֵּין טוֹב לְרַע כִּי מִי יוֹכֵל
לְשִׁפְטֵי אֵת עַמְּךָ הַכְּבֹד הַזֶּה:

(י) וַיִּיטֵב הַדְּבָר בְּעֵינֵי אֲדֹנָי כִּי שִׂאֵל שְׁלֹמֹה
אֵת הַדְּבָר הַזֶּה:

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵלָיו וְעַן אֲשֶׁר שִׁאלָתְךָ
אֵת הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא שִׁאלָתְךָ לְךָ יָמִים רַבִּים
וְלֹא שִׁאלָתְךָ לְךָ עֲשֶׂה וְלֹא שִׁאלָתְךָ נֶפֶשׁ
אִיכִיד וְשִׁאלָתְךָ לְךָ הִבִּין לְשִׁמְעֵי מִשְׁפָּט:

(יב) הִנֵּה עֲשִׂיתִי כְּדַבְּרִיךָ הַנֵּה נִתְּתִי לְךָ לֵב
חָכֵם וְנָבוֹן אֲשֶׁר כְּמוֹד לֹא הָיָה לְפָנֶיךָ
וְאַחֲרֶיךָ לֹא יִקּוּם כְּמוֹדְךָ: